

ЖЫЦЦЁ ПАВЯТОВАГА ГОРАДА ЛІДА
Ў 1906–1912 ГГ.: ПА МАТЭРЫЯЛАХ ВІЛЕНСКІХ
ГАЗЕТ “KURIER LITEWSKI” I “KURIER
WILEŃSKI”

ЛЕАНІД ЛАЎРЭШ

Анотацыя: У артыкуле разглядаецца шматграннае жыццё павятовага горада Ліда ў 1906–1912 гг. праз публікацыі ў віленскіх газетах “Kurier Litewski” і “Kurier Wileński”.

Ключавыя словы: горад Ліда, пачатак XX ст., “Kurier Litewski”, “Kurier Wileński”, злачыннасць, культура, грамадскае жыццё.

THE LIFE OF PAWIET TOWN LIDA IN 1906–1912 BASED
ON THE MATERIALS OF VILNIUS NEWSPAPERS
“KURIER LITEWSKI” AND “KURIER WILEŃSKI”

Abstract: The article demonstrates the multifaceted life of Lida town in 1906–1912 in publications of the newspapers “Kurier Litewski” and “Kurier Wileński”.

Keywords: Lida Town, Early 20th Century, “Kurier Litewski”, “Kurier Wileński”, Crime, Culture, Social Life.

Упершыню газета з назвай “Кур’ер літэўскі” з’явілася ў Вільні ў 1759 г., яе выдавалі езуіты, у 1796 годзе газета з такой назвай пачала друкавацца ў Гродна. У наступным годзе рэдакцыя газеты пераехала ў Вільню, дзе гэта выданне стала адной з асноўных крыніц інфармацыі для мясцовага насельніцтва. Пасля лістападаўскага паўстання 1830 г. газеце было загадана выходзіць яшчэ і на рускай мове і стаць афіцыйным выданнем расейскай улады. З 1 студзеня 1841 г. газета выходзіла як афіцыйная з паралельным тэкстам на рускай і польскай мовах пад назвай «Віленскі вестник – Kurier Wileński». Рэдактарам быў выхаванец Віленскага ўніверсітэта, сябар Адама Міцкевіча, паэт Антоні Эдвард Адынец. З 1 студзеня 1860 года выдаўцом і рэдактарам газеты стаў Адам Ганоры Кіркор. У 1865 г. Кіркор вымушаны быў пакінуць яе рэдагаванне. “Кур’ер літэўскі” быў адноўлены пасля рэвалюцыі 1905 г. пры ўдзеце Элізы Ажэшкі. Першым рэдактарам адноўленай газеты стаў вядомы публіцыст і землеўласнік Іпаліт Корвін-Мілеўскі. Потым рэдактарамі былі паслядоўна: Чэслаў Янкоўскі, Войцэх Бараноўскі, Юзаф Оструг-Садоўскі. У кастрычніку 1910 г. «Кур’ер літэўскі» быў перайменаваны ў «Кур’ер віленьскі». Аднак у студзені 1912 г. выданне вярнула сваю першапачатковую назву – «Кур’ер літэўскі». Рэдакцыі “Кур’ера літэўскага” і «Кур’ера віленскага» лічылі сваёй тэрыторыю былога Вялікага Княства Літоўскага і асвятлялі жыццё гэтага рэгіёна. У кожным нумары газеты была падрабязная інфармацыя пра падзеі ў Вільні, амаль у кожным нумары шмат месца адводзілася пад весткі з Мінску і Гродна, у кожным нумары была падборка навінаў з гарадоў былога ВКЛ.

Злачыннасць у горадзе.

Артыкулы ў “Кур’ерах ...” даюць магчымасць ацаніць узровень злачыннасці ў горадзе на пачатку ХХ ст., напрыклад, пункцірна прасачыць за жыццёвым шляхам нейкага Боландзя – галоўнага і легендарнага лідскага “падшыванца”, пра якога гараджане памяталі праз шмат дзесяцігоддзяў. Вандалін Шукевіч – жыхар Лідскага павету, выбітны археолаг, адукаваны і дасведчаны чалавек, сталы карэспандэнт “Кур’ераў...” пісаў: *“У гады рэвалюцыі Боландзь быў жахам для яўрэяў горада Ліда, за што яны яго ненавідзелі...”*. Робячы высновы пра злачыннасць на Лідчыне, Шукевіч адзначаў: *“У Лідзе, у адрозненні ад вялікіх гарадоў, няма крадзяжоў, для расследавання якіх патрэбен Шэрлак Холмс, няма заблытаных забойстваў. Злачынствы здзяйсняюцца ў асноўным простымі людзьмі, сякерай або калом. Народная цемра падлівае алей у лямпу злачыннасці, агонь якой ўсё ж час ад часу абпальвае. Бягучая кадэнцыя суда разгледзела 15 спраў, улічваючы што акруговы суд збіраецца ў Лідзе 4 разы ў год, не цяжка падлічыць сярэдняю колькасць злачынстваў – 60 у год. А як у лідскім павеце жыве амаль*

200 000 чалавек, дык злачыннасць у нас не высокая. Тут, вядома, трэба ўлічыць, што частка спраў не даходзіць да суду прысяжных”. Такім чынам, злачыннасць у горадзе была на невысокім узроўні.

Пажарная ахова.

Як і ўсе ў асноўным драўляныя гарады з пячым ацяпленнем і шчыльнай забудовай, Ліда ў XIX – пачатку XX ст. часта гарэла. Так, пажар 10 жніўня 1906 г. цалкам знішчыў 12 дамоў па вуліцы Замкавай. Страты склалі 1400 руб., прычым толькі два дамы былі застрахаваныя. Паліцыя вырашыла, што верагодная прычына пажару – падпал. У канцы верасня 1907 г. “*Kurier Litewski*” пісаў: “20 верасня ўвечары выбухнуў велізарны пажар. Агонь пачаўся ў доме праваслаўнага святара Каяловіча. З-за моцнага ветру агонь быў перанесены на суседнія дамы і праз паўгадзіны гарэла ўжо шмат будынкаў. Агонь пагашаны толькі на раніцы. Страты папярэдне ацэньваюцца ў 150 000 рублёў”. На той час гэта былі вялізныя грошы, для параўнання: гадавы бюджэт горада ў 1904 г. складаў 26 900 руб. Неабходна дадаць, што на пачатку XX ст. лідская добраахвотная пажарная каманда мела 4 помпы і 6 пажарных бочак, і пажары былі, верагодна, адной з самых значных праблем для горада.

Адукацыя.

На пачатку XX ст. асноўнымі навучальнымі ўстановамі горада былі: мужчынская прыходская двухкласная вучэльня, гарадская чатырохкласная вучэльня, жаночая вучэльня Навіцкай, пачатковая яўрэйская вучэльня. У красавіку 1906 г. “*прыватная жаночая школа ў Лідзе спадарыні Навіцкай хадайнічала аб пераўтварэнні ў прагімназію*”. 17 верасні 1910 г. “*Kurier Litewski*” пісаў, што “25 жніўня ў Лідзе адкрыта прыватная гімназія Навіцкай з правамі дзяржаўнай школы”. Такім чынам, на пачатку 1910-х гг. у Лідзе існуюць: жаночая гімназія, 4-х класная мужчынская прагімназія, іешыва і інш. навучальныя ўстановы. У сувязі з агульным эканамічным уздымам у горадзе з’яўляюцца новыя навучальныя ўстановы ўзроўню гімназіі, што станоўча ўплывае на перспектывы моладзі на атрыманне адукацыі і падвышае яе канкурэнтаздольнасць на рынку працы.

Замак.

У жніўні 1908 г. невядомы жыхар горада пад псеўданімам «Z», напісаў у “*Kurier Litewski*” пра разбурэнне замка: “Калі ж мы зацікавіліся гэтай справай, то даведаліся, што руіны знаходзяцца пад апекай Імператарскай археалагічнай Камісіі. Звярнуліся да Камісіі з просьбай аб выдзяленні грошаў і пра дазвол на правядзенне работ па кансервацыі гэтага гістарычнага помніка”. Па ініцыятыве жыхароў горада адбываецца першая ў гісторыі замка кансервацыя. Зацікаўленасць гараджан

да захавання замка сведчыць пра рост агульнай адукаванасці і абуджэнне грамадзянскіх і патрыятычных пачуццяў.

Грамадскае жыццё.

“*Kurier Litewski*” паведамляў пра выбары ў другую Дзяржаўную думу Расеі ў 1906 г., стварэнне сельскагаспадарчага таварыства, таварыства «Асвета», рыма-каталіцкае таварыства дабрачыннасці і г.д. У горадзе развівалася грамадзянская супольнасць, людзі набывалі навыкі палітычнай дзейнасці і самаарганізацыі.

Культурнае жыццё.

На пачатку ХХ ст. у горадзе было некалькі аматарскіх тэатраў, якія дастаткова актыўна працавалі. Так, 5 жніўня 1907 г. у Летнім тэатры ў гарадскім парку адбылася аматарская імпрэза, частка прыбытку ад якой пайшла на рамонт мясцовага касцёла. Ліда неаднойчы прыцягвала да сябе ўвагу вандроўных тэатральных труп. У 1908 г. “*Kurier Litewski*” змясціў зацемку гараджаніна пра магчыма, першую дэманстрацыю кінематографа ў горадзе. Сталыя гастролі тэатральных труп і прафесійных акцёраў сведчаць пра тое, што іх дзейнасць была дастаткова прыбыткавай, у горадзе склалася кола адукаваных людзей, якія цікавіліся мастацтвам.

Высновы

Эканамічны ўздым, які пачаўся ў Расейскай імперыі пры канцы ХІХ ст., не абмінуў і павятовы горад Ліду. У 1910-е гады ў горадзе закладваліся падмуркі яго будучага развіцця ў ХХ ст., атрымала адукацыю і ўступіла ў самастойнае жыццё пакаленне людзей, якія ўжо адчувалі неабходнасць палітычных свабодаў і гарантый развіцця асобы. Газеты “*Kurier Litewski*” і “*Kurier Wileński*” з’яўляюцца першакласнымі і яшчэ мала даследаванымі крыніцамі для вывучэння жыцця нашых гарадоў на пачатку ХХ ст.